

SXEDIO.G51

19.1.1959: Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΤΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΒΕΡΩΦ- ΦΑΤΙΝ ΖΟΡΛΟΥ. ΑΒΕΡΩΦ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΥΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΤΟΝ ΔΙΓΓΕΝΗ

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Καραμανλής, αντίθετα με ό,τι ευρέως πιστευόταν για ολόκληρες δεκαετίες, ενεργούσε σύμφωνα με τη γνώμη των Κυπρίων, τους οποίους και ενημέρωνε για τις ενέργειες του και έπαιρνε σε κάθε περίπτωση, όπως διαπιστώνεται από το Αρχείο του που εκδόθηκε το **1994**, τη γνώμη του επικεφαλής του πολιτικού αγώνα των Κυπρίων Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Σε μια μάλιστα περίπτωση, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος του υπενθύμισε ότι ενεργούσε ως εντολοδόχος των Κυπρίων πράγμα που ο Καραμανλής αποδέχθηκε.

Ετσι σαν έγινε και η νέα συνάντηση του Υπουργού Εξωτερικών Ευάγγελου Αβέρωφ με τον τούρκο ομόλογο του Φατίν Ζορλού στο Παρίσι (**19** Ιανουαρίου **1959**) ο Καραμανλής συγκάλεσε σύσκεψη στο σπίτι του για ενημέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του συνεργάτη του Μητροπολίτη Κιτίου Ανθίμου, για την πορεία των προσπαθειών για εξεύρεση λύσης του Κυπριακού, αλλά και για να πάρει τη γνώμη τους για τα περαιτέρω.

Στο δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου του **1959**, οι συνομιλίες βρίσκονταν σε κρίσιμη καμπή και είχε διανυθεί μεγάλη απόσταση, παρά το γεγονός ότι η Τουρκία επέμενε στις αξιώσεις της για κυρίαρχη βάση στην Κύπρο και δημιουργία ενός κράτους που θα ελεγχόταν σε μεγάλο βαθμό από την ίδια και την Ελλάδα.

Σ' αυτή τη συνάντηση εξηγήθηκε πως απερρίφθη το αίτημα της Τουρκίας για δημιουργία τουρκικής βάσης στην Κύπρο και συμφώνησε απόλυτα και ο

Αρχιεπίσκοπος.

Επίσης ο Καραμανλής ανέφερε ότι η Τουρκία άλλαξε μερικώς τη στάση της και έρριψε την ιδέα δημιουργίας συμμαχίας μεταξύ Τουρκίας- Ελλάδας και Κύπρου και εγκατάσταση στην Κύπρο κοινού στρατηγείου, θέση στην οποία η Ελλάδα ήταν επιφυλακτική.

Στη συνάντηση ο Αρχιεπίσκοπος είδε με καλό μάτι μια πιθανή ένταξη της Κύπρου στο Νάτο, ενώ δεν έφερε ένσταση στην παραχώρηση βάσεων στη Βρετανία.

Ο Καραμανλής ανέφερε ακόμα ότι η νέα Δημοκρατία της Κύπρου θα ήταν προεδρευόμενη με Έλληνα Πρόεδρο και Τούρκο αντιπρόεδρο, με δυο βουλές. Μια Ενιαία Βουλή στην οποία θα μετείχαν **70%** Τούρκοι και **30%** Έλληνες και δύο κοινοτικές βουλές, ενώ ανέλυσε και διάφορα άλλα θέματα.

Εξ άλλου ο Υπουργός Εξωτερικών αναφέρθηκε σε αίτημα των Τούρκων για δημιουργία χωριστών Δήμων στις πόλεις, θέση που είχε απορρίψει ο Αβέρωφ, αλλά υποστήριξε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος.

Στο πρακτικό που συντάχθηκε για τη συνάντηση αναφέρεται στα κρίσιμα αυτά θέματα (Αρχείο Καραμανλή τόμος **3** σελ. **366**):

"Εν αρχή ο Πρωθυπουργός ανέπτυξεν εις τους δύο κυπρίους ιεράρχας, ότι κατά πρόσφατον συνάντησιν του Ελληνος Υπουργού των Εξωτερικών μετά του Τούρκου Υπουργού των Εξωτερικών κ. Ζορλού, διεξήχθησαν επανειλημμένοι συνομιλίας επί της δυνατότητος λύσεως του Κυπριακού με βάσιν την ανεξαρτησίαν της νήσου, αλλ' ότι είχε προβληθή εντόνως από τουρκικής πλευράς η απαίτησις όπως εγκατασταθή εν Κύπρω τουρκική στρατιωτική βάση. Την τοιαύτην απαίτησιν είχεν αποκρούσει κατηγορηματικώς ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως, διαμηνύσας διά του κ. Υπουργού των Εξωτερικών ότι επιμονή του σημείου τούτου εκ μέρους της Τουρκίας θα εσήμαινε διακοπήν των αξαμένων συνομιλιών και δηλώσας ότι εν ουδεμίᾳ περιπτώσει θα εδέχετο λύσιν περιλαμβάνουσαν εγκατάστασιν τουρκικής στρατιωτικής βάσεως εν τη Μεγαλονήσω.

Εν συνεχεία ο κ. Πρωθυπουργός ανέφερεν ότι αν και η τουρκική θέσις επί του βασικού τούτου σημείου δεν είχε σημειώσει αλλαγὴν τινά, ο Τούρκος Υπουργός των Εξωτερικῶν εἶχε ρίψει τὴν ιδέαν ὡπως, συναπτομένης συμμαχίας μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδος και ανεξαρτήτου Κύπρου, εγκατασταθῆ ἐν Κύπρῳ κοινόν ελληνοτουρκοκυπριακόν στρατηγεῖον. Ο κ. πρωθυπουργός προσέθεσεν ὅτι και ἐπ' αὐτῆς τῆς προτάσεως ἡ ελληνικὴ ἀντίδρασις υπῆρξεν ἐπιφυλακτικὴ, διατυπωθείσης τῆς ἀπόψεως ὅτι ἦτο δυνατόν να ἐξετασθῆ ἡ τοιαύτη εἰσήγησις.

Ο Ἀρχιεπίσκοπος δεν διέτύπωσεν ἀντίρρησιν.

Ο κ. Πρωθυπουργός παρετήρησεν ὅτι θα ἦτο δυνατόν ἡ Κύπρος να καταστῆ μέλος του ΝΑΤΟ, ὁπότε θα ἦτο ἀδιάφορον ποῖα στρατεύματα θα προορίζοντο εἰς τὴν ἐπ' ἀνδρωσιν των βάσεων τῆς Συμμαχίας.

Ο Ἀρχιεπίσκοπος παρετήρησεν ἐπὶ του σημείου τούτου ὅτι ἦτο πρὸς το συμφέρον των Κυπρίων το να συμμετάσχη ἡ ανεξάρτητος Κύπρος εἰς τὴν ἀμυντικὴν Συμμαχίαν του ΝΑΤΟ.

Ἀκολουθῶς ο κ. Πρωθυπουργός ανέφερεν ὅτι αἱ σχετικαί μεταξὺ του Ἑλληνοσ και του Τούρκου ὑπουργοῦ των Εξωτερικῶν ἀνταλλαγαί ἀπόψεων περιστράφησαν περὶ τὴν μορφήν του πολιτεύματος, το ὁποῖον ἐνδεχομένως θα εἶχε μία ανεξάρτητος Κύπρος, προσθέσας ὅμως ὅτι ἐπωφελήθη τῆς διελεύσεως του Τούρκου ὑπουργοῦ των Εξωτερικῶν ἐκ του ἀεροδρομίου του Ἑλληνικοῦ ἵνα διαμηνύσῃ διὰ του ἐν Ἀγκύρα πρέσβεως κ. Πεσμαζόγλου, εὐρισκομένου διὰ λόγους υπηρεσίας ἐν Ἀθήναις, ὅτι ἐπιμονή ἐπὶ του θέματος τῆς τουρκικῆς βάσεως ἐν Κύπρῳ θα ἐσήμαιεν ὀριστικόν ναυάγιον των προσπαθειῶν προσεγγίσεως των διίσταμένων ἀπόψεων.

Ἀξιοσημεῖωτον, εἶπεν ο κ. Πρωθυπουργός, εἶναι το γεγονός ὅτι παρὰ τὴν διπλὴν ταύτην βεβαίωσιν, ο Τούρκος ὑπουργός των Εξωτερικῶν εἶχε ἤδη ζητήσῃ νέαν συνάντησιν μετὰ του Ἑλληνοσ συναδέλφου του, ἡτις πιθανόν να πραγματοποιηθῆ ἐν Ἑλβετία.

(...) Ο Υπουργός των Εξωτερικῶν ἀνέφερε και

έτερον τουρκικόν αίτημα, καθ' ο θα έπρεπε να υπάρχουν χωριστοί δήμοι, οι οποίοι,-σημειωτέον- έχουν ήδη αρχίσει να λειτουργούν εις τινας πόλεις, και προσέθεσεν ότι επιμόνως είχεν αποκρούσει την πρότασιν ταύτην, λόγω του ότι η δημιουργία χωριστών δήμων θα απετέλει εν τινι μέτρω και έστω κατά ιδιάζοντα τρόπον, χωριστόν στοιχείον.

Οι δύο ιεράρχαι αντεπαρετήρησαν ότι επί μέρους θέματα, τα οποία ηδύνατο να έχουν χωριστικόν χαρακτήρα προηγουμένως τα απεκρούομεν ζωηρώς, τούτο ωφείλετο εις το ότι η καταβαλλομένη προσπάθεια δεν ήτο διχοτόμησις, αλλά αντιθέτως η δημιουργία ενιαίου κράτους, τα επί μέρους θέματα έπρεπε να κριθούν μόνον από της πλευράς της πρακτικής εφαρμογής και του συμφέροντος των Ελλήνων Κυπρίων.

Ο κ. υπουργός επανέλαβε την άποψιν του, αλλά τω απηντήθη από κυπριακής πλευράς, ότι, επειδή αι τουρκικαί συνοικίαι είναι ελεειναί και έχουν πολλά προβλήματα, θα πρέπει να δαπανώνται ικανά χρήματα προερχόμενα από ελληνοκυπρίους φορολογουμένους διά την θεραπείαν των, όσα δε και αν διαπανηθούν οι τουρκοκύπριοι δεν θα είναι ικανοποιημένοι, τούτο δε θα προκαλή συνεχώς προστριβάς, αίτινες θα παραβλάπτουν επ' άπειρον την ειρηνικήν συμβίωσιν, ενώ εάν υπάρχουν κεχωρισμένοι δήμοι, οι Τουρκοκύπριοι δεν θα δύνανται να αιτιώνται ή εαυτούς διά την κακήν των λειτουργίαν.

Οι δύο ιεράρχαι προσέθεσαν εις ταύτα ότι το θέμα δεν ήτο κεφαλαιώδους σημασίας, και ότι άλλωστε η ελληνική πλευρά δεν ηδύνατο να επλακή εις ευθύνας, εφ' όσον ενεργεί πάντοτε ως εντολοδόχος των Κυπρίων.

Εις το σημείον τούτο παρενέβη ο πρόεδρος της Κυβερνήσεως και επεναβαίωσεν ότι πράγματι η ελληνική Κυβέρνησις επενεργεί ως εντολοδόχος των Κυπρίων και ότι αι κυπριακαί απόψεις, θα ελαμβάνοντο υπ' όψιν κατά την οριστικήν διαπραγματεύσιν του θέματος των δήμων.

Ακολούθως ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προέβη

εις την κατηγορηματικήν δήλωσιν ότι βάσις τουρκική εν Κύπρω ήτο απαράδεκτος και ότι ορθώς απεκρούσθη η τοιαύτη τουρκική πρότασις. Ηρώτησεν ακολούθως τι θα εσήμαινε το μεικτόν ελληνοτουρκοκυπριακόν Αρχηγείον εις διευκρίνησιν δε του Υπουργού των Εξωτερικών, δεν διειτύπωσεν αντίρρησιν τινά, ειπών ότι, εφ' όσον θα συμμετέχη και ελληνικόν κλιμάκιον, η εγκατάστασις του Αρχηγείου δεν θα παρουσίαζε μείζονα δυσχερείας.

(...) Κατά την διάρκειαν της συνομιλίας ανεφέρθη επανειλημμένως ότι θα αφεθούν εις την Αγγλίαν στρατιωτικάί βάσεις κατά κυριαρχίαν, εις τούτο δε ουδεμία προεβλήθη αντίρρησις".

(Μεταγλώττιση)

"Στην αρχή ο Πρωθυπουργός ανέπτυξε στους δύο κυπρίους ιεράρχες, ότι κατά πρόσφατη συνάντηση του Ελληνα Υπουργού των Εξωτερικών με τον Τούρκο Υπουργό των Εξωτερικών κ. Ζορλού, διεξήχθησαν επανειλημμένες συνομιλίες στη δυνατότητα λύσης του Κυπριακού με βάση την ανεξαρτησία της νήσου, αλλά ότι είχε προβληθεί έντονα από τουρκικής πλευράς η απαίτηση όπως εγκατασταθεί στην Κύπρο τουρκική στρατιωτική βάση. Την τέτοια απαίτηση είχε αποκρούσει κατηγορηματικά ο κ. Πρόεδρος της Κυβέρνησης, ο οποίος διαμήνυσε διά του κ. Υπουργού των Εξωτερικών ότι επιμονή του σημείου τούτου από μέρους της Τουρκίας θα σήμαινε διακοπή των συνομιλιών που άρχισαν και δήλωσε ότι σε καμιά περίπτωση δεν θα δεχόταν λύση που να περιλαμβάνει εγκατάσταση τουρκικής στρατιωτικής βάσης στη Μεγαλόνησο.

Στη συνέχεια ο κ. Πρωθυπουργός ανέφερε ότι αν και η τουρκική θέση στο βασικό τούτο σημείο δεν είχε σημειώσει κάποια αλλαγή, ο Τούρκος Υπουργός των Εξωτερικών είχε ρίψει την ιδέα όπως, αφού συναφθεί συμμαχία μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας και ανεξάρτητης Κύπρου, εγκατασταθεί στην Κύπρο κοινό

ελληνοτουρκοκυπριακό στρατηγείο. Ο κ. πρωθυπουργός πρόσθεσε ότι και σε αυτή την πρόταση η ελληνική αντίδραση υπήρξε επιφυλακτική, αφού διατυπώθηκε η άποψη ότι ήταν δυνατό να εξετασθεί η τέτοια εισήγηση.

Ο Αρχιεπίσκοπος δεν διατύπωσε αντίρρηση.

Ο κ. Πρωθυπουργός παρατήρησε ότι θα ήταν δυνατό η Κύπρος να καταστεί μέλος του ΝΑΤΟ, οπότε θα ήταν αδιάφορο ποια στρατεύματα θα προορίζονταν στην επάνδρωση των βάσεων της Συμμαχίας.

Ο Αρχιεπίσκοπος παρατήρησε στο σημείο αυτό ότι ήταν προς το συμφέρον των Κυπρίων το να συμμετάσχει η ανεξάρτητη Κύπρος στην αμυντική Συμμαχία του ΝΑΤΟ.

Ακολούθως ο κ. Πρωθυπουργός ανέφεραν ότι οι σχετικές μεταξύ του Ελληνα και του Τούρκου υπουργού των Εξωτερικών ανταλλαγές απόψεων περιστράφηκαν γύρω από τη μορφή του πολιτεύματος, το οποίο ενδεχόμενα θα είχε μια ανεξάρτητη Κύπρο, προσθέτοντας όμως ότι εποφελήθηκε από τη διέλευση του Τούρκου υπουργού των Εξωτερικών από το αεροδρόμιο του Ελληνικού για να διαμηνύσει με τον πρέσβη στην Αγκύρα κ. Πεσμαζόγλου, που βρίσκεται για υπηρεσιακούς λόγους στην Αθήνα, ότι επιμονή στο θέμα της τουρκικής βάσης στην Κύπρο θα σήμαινε οριστικό ναυάγιο των προσπαθειών προσέγγισης των δι'ιστάμενων απόψεων.

Αξιοσημείωτο, είπε ο κ. Πρωθυπουργός, είναι το γεγονός ότι παρά τη διπλή αυτή βεβαίωση, ο Τούρκος υπουργός των Εξωτερικών είχε ήδη ζητήσει νέα συνάντηση με τον Ελληνα συνάδελφό του, η οποία πιθανόν να πραγματοποιηθεί στην Ελβετία.

(...) Ο Υπουργός των Εξωτερικών ανέφερε και άλλο τουρκικό αίτημα, κατά το οποίο θα έπρεπε να υπάρχουν χωριστοί δήμοι, οι οποίοι, -σημειωτέο- έχουν ήδη αρχίσει να λειτουργούν σε μερικές πόλεις, και πρόσθεσε ότι επίμονα είχε αποκρούσει την πρόταση αυτή, λόγω του ότι η δημιουργία χωριστών δήμων θα αποτελούσε σε κάποιο μέτρο και έστω κατά ιδιάζοντα

τρόπο, χωριστό στοιχείο.

Οι δύο ιεράρχες αντιπαρατήρησαν ότι επί μέρους θέματα, τα οποία μπορούσε να έχουν χωριστικό χαρακτήρα προηγουμένως τα αποκρούουμε ζωντά, αυτό οφειλόταν στο ότι η καταβαλλόμενη προσπάθεια δεν ήταν διχοτόμηση, αλλά αντίθετα η δημιουργία ενιαίου κράτους, τα επί μέρους θέματα έπρεπε να κριθούν μόνο από την πλευρά της πρακτικής εφαρμογής και του συμφέροντος των Ελλήνων Κυπρίων.

Ο κ. υπουργός επανέλαβε την άποψη του, αλλά του απαντήθηκε από κυπριακής πλευράς, ότι, επειδή οι τουρκικές συνοικίες είναι ελεεινές και έχουν πολλά προβλήματα, θα πρέπει να δαπανούνται ικανά χρήματα που προέρχονται από ελληνοκύπριους φορολογούμενους για τη θεραπεία τους, όσα δε και αν διαπανηθούν οι τουρκοκύπριοι δεν θα είναι ικανοποιημένοι, τούτο δε θα προκαλεί συνεχώς προστριβές, οι οποίες θα παραβλάπτουν επ' άπειρο την ειρηνική συμβίωση, ενώ εάν υπάρχουν χωριστοί δήμοι, οι Τουρκοκύπριοι δεν θα μπορούν να αιτιώνονται παρά μόνο τους εαυτούς τους για την κακή τους λειτουργία.

Οι δύο ιεράρχες πρόσθεσαν σε αυτά ότι το θέμα δεν ήταν κεφαλαιώδους σημασίας, και ότι άλλωστε η ελληνική πλευρά δεν μπορούσε να επλακεί σε ευθύνες, εφ' όσον ενεργεί πάντοτε ως εντολοδόχος των Κυπρίων.

Στο σημείο τούτο παρενέβη ο πρόεδρος της Κυβέρνησης και επεναβαίωσεν ότι πράγματι η ελληνική Κυβέρνηση επενεργεί ως εντολοδόχος των Κυπρίων και ότι οι κυπριακές απόψεις, θα λαμβάνονταν υπ' όψη κατά την οριστική διαπραγματεύση του θέματος των δήμων.

Ακολουθώς ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προέβη στην κατηγορηματική δήλωση ότι βάση τουρκική στην Κύπρο ήτο απαράδεκτη και ότι ορθώς αποκρούσθηκε η τέτοια τουρκική πρόταση. Ηρώτησε ακολούθως τι θα σήμαινε το μεικτό ελληνοτουρκοκυπριακό Αρχηγείο σε διευκρίνηση δε του Υπουργού των Εξωτερικών, δεν διειτύπωσε κάποια αντίρρηση λέγοντας ότι, εφ' όσον θα συμμετέχει και ελληνικό κλιμάκιο, η εγκατάσταση του

Αρχηγείου δεν θα παρουσίαζε μεγαλύτερες δυσχέρειες.

(...) Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας αναφέρθηκε επανειλημμένα ότι θα αφεθούν στην Αγγλία στρατιωτικές βάσεις κατά κυριαρχία, σε τούτο δε καμιά αντίρρηση δεν προβλήθηκε".

Στις αξιώσεις της Τουρκίας αναφέρθηκε ο Αβέρωφ και σε επιστολή του προς τον αρχηγό της ΕΟΚΑ μέσω του Ταχυδρομείου της οργάνωσης.

Ο Αβέρωφ ενημέρωνε τον αρχηγό της ΕΟΚΑ για τις νέες επαφές στο Παρίσι και τις προοπτικές που υπήρχαν (Απομνημονεύματα, Γεωργίου Γρίβα- Διγενή σελ. 23):

" Η προσπάθεια καταβάλλεται μεταξύ Ελληνικής και Τουρκικής Κυβερνήσεως, ερήμην των Αγγλων. Εις τους τελευταίους ελέγχθη ότι τούτο γίνεται βάσει της δηλώσεως των ότι θα αποδεχθούν πάσαν λύσιν αποδεκτήν από τους δύο (δηλαδή δύο χώρες, Ελλάδα και Τουρκία). Απήντησαν καταφατικώς "εκτός του εδάφους των βάσεων", αλλά είπαν και διάφορα μασημένα λόγια. Δεν φαίνονται ευτυχείς. Φοβούνται μήπως η ανεξαρτησία της Κύπρου θέση εις προσεχές μέλλον ζήτημα ασφαλείας των βάσεων και μήπως ανεξαρτησία της Κύπρου, δι'ην τόσον αγωνίσθησαν, ωθήση την Μάλταν (ήτις ήδη κινείται) και την Κένυαν-Ταγκανίκαν να ζητήση το ίδιον.

Εύσχημοι εν καιρώ αντιρρήσεις των Βρετανών θεωρούνται υπό των ημετέρων ως εν εκ των σοβαροτέρων εμποδίων δι' επίτευξιν οριστικής λύσεως. Εν τούτοις εκ των δύο πλευρών πιστεύεται, ότι εις ειλικρινήν ελληνοτουρκικήν συμφωνίαν δυσχερώς θα αντισταθούν.

Η άλλη βασική δυσχέρεια είναι ότι η Τουρκία ζητεί να εγκατασταθούν Ελληνικάί και Τουρκικάί βάσεις (ενδεχομένως δύο ελληνικάί και μία τουρκική) και οι δικοί μας αρνούνται απολύτως.

Φοβούμαι, μήπως εδώ σπάση όλη η προσπάθεια, διότι οι τούρκοι επιμένουν διά δύο σημαντικούς δι' αυτούς τους λόγους:

α) σχεδόν όλοι τους θεωρούν ότι παρά πάσαν εγγύησιν, ή μορφήν πολιτεύματος, η Κύπρος θα ενωθή με την Ελλάδα εις την πρώτη κάμπιν της Τουρκίας και θέλουν τουλάχιστον να είναι βέβαιοι ότι θα τους μείνη μία βάσις διά την ασφάλειαν τους,

β) έχουν σοβαράς πολιτικές δυσχερείας εσωτερικώς (ισχυρή αντιπολίτευσις, αμφίβολος ενότης κυβερνώντος κόμματος) και πρόκειται να εγκαταλείψουν το "διχοτόμησις ή θάνατος", το οποίο μπορούν να περάσουν λύσιν ανεξαρτησίας. Οι ιδικοί μας θεωρούν ότι ούτω θα εγίνετο μπακλαβοδοποίησις της νήσου και ότι η παρουσία σχετικώς σημαντικών Ελληνικών και Τουρκικών στρατευμάτων θα προεκάλει επικινδύνους παρεμβάσεις με την ευκαιρίαν διαφόρων αναποφεύκτων και όχι σοβαρών επεισοδίων.

Ετερον γενικότερον, αλλά επίμαχον θέμα, όπερ αποτελεί σοβαρόν εμπόδιον, είναι ότι η Τουρκία, κατεχομένη από το φάσμα, αφ' ενός μελλοντικής ενώσεως και αφ' ετέρου της δεσποζούσης θέσεως των Ελλήνων εν τη νήσο, ζητεί διαφόρους εξασφαλίσεις έναντι της Δημοκρατίας της Κύπρου, τας οποίας οι δικοί μας θεωρούν ως μειωτικές της ανεξαρτησίας της, την οποίαν ζητούν πλήρη. Φοβούμαι και αυτό το σημείον πάρα πολύ καίτοι από όσα ήκουσα, εντελώς προσωπικά και μη πλήρως ενήμερος, θεωρώ ότι υπάρχει έδαφος ποιιάς τινός υποχωρήσεως και δι' εκείνους και διά τους ημετέρους. Κατά τα άλλα, από απόψεως πολιτεύματος, χορηγείται εις τους Τούρκους Κυπρίους μία προνομιακή συμμετοχή εις την διοίκησιν και τέλος διαφόρους εξασφαλίσεις εναντίον μεροληπτικής διαγωγής των Ελλήνων διά τους οποίους κατοχυρώνεται δεσπόζουσα θέσις....

Εκείνο, που ορθώς μου έγγραψες προ καιρού, δηλαδή να μη γίνη κανένας ελληνοτουρκικός τραγέλαφος, που δεν θα μπορή να λειτουργήση νομίζω, ότι καλύπτεται. Αυτά τα οποία αρχικώς ζητούσαν οι Τούρκοι (π.χ. γενικόν δικαίωμα βέτο της μειονότητος) εκεί θα ωδηγούσαν. Ηδη όμως νομίζω σκιαγραφείται πολίτευμα, το οποίον με ολίγην καλήν θέλησιν των

ημετέρων θα λειτουργή καλώς με δικαιοσύνην και ωφέλειαν δι' όλους και με κατοχύρωσιν της ελληνικότητας της νήσου.

Βεβαίως απλοποιώ. Υπάρχουν και εις τον τομέα αυτό αρκετά αγκάθια, αλλά απ' ό,τι ήκουσα νομίζω ότι μπορούν να αρθούν.

Να δούμε πού θα καταλήξη όλη αυτή η προσπάθεια, η οποία μπήκε πλέον σε αποφασιστικήν φάσιν. Εύχομαι ολοψύχως να επιτύχη, διατί, όπως και αν τα γυρίσω τα πράγματα, όσην μαχητικότητα και εάν επιστρατεύσω, δεν βλέπω άλλην καλήν εξέλιξιν, εντός λογικής περιόδου".

(Μεταγλώττιση)

" Η προσπάθεια καταβάλλεται μεταξύ Ελληνικής και Τουρκικής Κυβερνησης, ερήμην των Αγγλων. Στους τελευταίους λέχθηκε ότι τούτο γίνεται βάσει της δήλωσης τους ότι θα αποδεχθούν κάθε λύση αποδεκτή από τους δύο (δηλαδή δύο χώρες, Ελλάδα και Τουρκία). Απάντησαν καταφατικά "εκτός από το έδαφος των βάσεων", αλλά είπαν και διάφορα μασημένα λόγια. Δεν φαίνονται ευτυχείς. Φοβούνται μήπως η ανεξαρτησία της Κύπρου θέσει σε προσεχές μέλλον ζήτημα ασφάλειας των βάσεων και μήπως ανεξαρτησία της Κύπρου, για την οποία τόσο αγωνίστηκαν, ωθήσει τη Μάλτα (η οποία ήδη κινείται) και την Κένυα- Ταγκανίκα να ζητήσει το ίδιο.

Εύσχημες αντιρρήσεις των Βρετανών θεωρούνται από τους δικούς μας ως ένα από τα σοβαρότερα εμπόδια για επίτευξη οριστικής λύσης. Εν τούτοις και από τις δυο πλευρές πιστεύει, ότι σε ειλικρινή ελληνοτουρκική συμφωνία θα αντισταθούν δύσκολα.

Η άλλη βασική δυσχέρεια είναι η Τουρκία (η οποία) ζητεί να εγκατασταθούν Ελληνικές και Τουρκικές βάσεις (ενδεχόμενα δύο ελληνικές και μια τουρκική) και οι δικοί μας αρνούνται απόλυτα.

Φοβούμαι, μήπως εδώ σπάσει όλη η προσπάθεια,

διότι οι τούρκοι επιμένουν για δυο σημαντικούς γι' αυτούς λόγους: α) σχεδόν όλοι τους θεωρούν ότι παρά πάσαν εγγύηση, ή μορφήν πολιτεύματος, η Κύπρος θα ενωθεί με την Ελλάδα στην πρώτη κάμψη της Τουρκίας και θέλουν τουλάχιστον να είναι βέβαιοι ότι θα τους μείνει μια βάση για την ασφάλεια τους,

β) έχουν σοβαρές πολιτικές δυσχέρειες εσωτερικά (ισχυρή αντιπολίτευση, αμφίβολη ενότητα κυβερνώντος κόμματος) και πρόκειται να εγκαταλείψουν το "διχοτόμηση ή θάνατος", το οποίο μπορούν να περάσουν λύση ανεξαρτησίας. Οι δικοί μας θεωρούν ότι έτσι θα γινόταν μπακλαβοδοποίηση της νήσου και ότι η παρουσία σχετικώς σημαντικών Ελληνικών και Τουρκικών στρατευμάτων θα προκαλούσε επικίνδυνες παρεμβάσεις με την ευκαιρία διάφορων αναπόφευκτων και όχι σοβαρών επεισοδίων.

Άλλο γενικότερο, αλλά επίμαχο θέμα, το οποίο αποτελεί σοβαρό εμπόδιο, είναι ότι η Τουρκία, κατεχόμενη από το φάσμα, αφ' ενός μελλοντικής ένωσης και αφ' ετέρου της δεσπόζουσας θέσης των Ελλήνων στη νήσο, ζητά διάφορες εξασφαλίσεις έναντι της Δημοκρατίας της Κύπρου, τις οποίες οι δικοί μας θεωρούν ως μειωτικές της ανεξαρτησίας της, την οποία ζητούν πλήρη. Φοβούμαι και αυτό το σημείο πάρα πολύ παρόλον ότι από όσα άκουσα, εντελώς προσωπικά και ως μη πλήρως ενήμερος, θεωρώ ότι υπάρχει έδαφος κάποιας υποχώρησης και για εκείνους και για τους δικούς μας. Κατά τα άλλα, από άποψης πολιτεύματος, χορηγείται στους Τούρκους Κυπρίους μια προνομιακή συμμετοχή στη διοίκηση και τέλος διάφορες εξασφαλίσεις εναντίον μεροληπτικής διαγωγής των Ελλήνων για τους οποίους κατοχυρώνεται δεσπόζουσα θέση....

Εκείνο, που ορθά μου έγγραψες πριν από καιρό, δηλαδή να μη γίνει κανένας ελληνοτουρκικός τραγέλαφος, που δεν θα μπορεί να λειτουργήσει νομίζω, ότι καλύπτεται. Αυτά τα οποία αρχικά ζητούσαν οι Τούρκοι (π.χ. γενικό δικαίωμα βέτο της μειονότητας) εκεί οδηγούσαν. Ήδη όμως σκιαγραφείται

πολίτευμα, το οποίο με λίγη καλή θέληση των δικών μας θα λειτουργεί καλώς με δικαιοσύνη και ωφέλεια για όλους και με κατοχύρωση της ελληνικότητας της νήσου.

Βεβαίως απλοποιώ. Υπάρχουν και στον τομέα αυτό αρκετά αγκάθια, αλλά απ' ό,τι άκουσα νομίζω ότι μπορούν να αρθούν.

Να δούμε πού θα καταλήξει όλη αυτή η προσπάθεια, η οποία μπήκε πλέον σε αποφασιστική φάση. Εύχομαι ολόψυχα να επιτύχει, γιατί, όπως και αν τα γυρίσω τα πράγματα, όση μαχητικότητα και εάν επιστρατεύσω, δεν βλέπω άλλη καλή εξέλιξη, μέσα σε λογική περίοδο χρόνου".

Περισσότερες λεπτομέρειες για τις ελληνοτουρκικές συνομιλίες έδωσε και ο ίδιος ο Μακάριος με επιστολή του προς τον στρατηγό Γρίβα από την Αθήνα με το ίδιο "ταχυδρομείο" (Απομνημονεύματα Γεωργίου Γρίβα- Διγενή, σελ. **353**):

"Μετά το πέρας της συζήτησης στα Ηνωμένα Έθνη, εις τυχαίαν συνάντησιν, ο Ζορλού είπεν εις στον Αβέρωφ, ότι "όταν λέγωμεν διχοτόμησιν, δεν εννοούμεν κατ' ανάγκην εδαφικήν τοιαύτην", επανέλαβεν ότι η Τουρκία φοβείται κακομεταχείρισιν των Τούρκων εν Κύπρω υπό της ελληνικής πλειονότητος και ότι πρέπει να υπάρξουν "απταί" εγγυήσεις διά την προστασίαν της Τουρκικής μειονότητος. Αφησε να ενοηθή ότι η τουρκική Κυβέρνησις θα εδέχετο έν είδος ομοσπονδιακού ανεξαρτήτου κράτους.

Τούτο όμως απεκρούσθη, διότι ομόσπονδον κράτος δεν δύναται να νοηθή άνευ εδαφικού διαχωρισμού. Όταν μετ' ολίγας ημέρας συνηντήθησαν εις το Παρίσι, με την ευκαιρίαν της διασκέψεως του ΝΑΤΟ, ο Ζορλού διετύπωσε ωρισμένους όρους διά την εγκατάλειψιν της ιδέας της διχοτομήσεως. Κυριώτεροι των όρων ήσαν: Οι Τούρκοι να αντιπροσωπεύωνται εις την διακυβέρνησιν της νήσου εις ποσοστός ανερχόμενον εις το **30%**. Εις το ζήτημα αμύμης να έχουν ίσην ψήφον.

Ο ανιπρόεδρος να είναι Τούρκος. Ο αριθμός

Ελλήνων και Τούρκων αστυνομικών να είναι ίσος. Εκ των όρων τούτων άλλοι ήσαν απαράδεκτοι και άλλοι συζητήσιμοι. Παρέχουν όμως κοινόν έδαφος διά συζήτησιν και πιθανήν συμφωνίαν.

Κατά την δευτέραν συνάντησιν εις το Παρίσι πριν από ολίγας ημέρας, ο Ζορλού προέβαλεν αξιώσιν διά εγκατάστασιν τουρκικής βάσεως εις την Κύπρον. Είπεν ότι όλαι αι εγγυήσεις είναι "εις τα χαρτιά" και μόνη πραγματική εγγύησις διά την προστασίαν της τουρκικής μειονότητος είναι η παραχώρησις βάσεως εις την Τουρκίαν.

Η τοιαύτη βάσις είναι απαραίτητον και διά την ασφάλειαν της χώρας του, η οποία φοβείται επικράτησιν Κομμουνιστών εις την Κύπρον, οι οποίοι δυνατόν να παραχωρήσουν βάσεις εις την Ρωσίαν.

Η τοιαύτη αξίωσις δεν ήταν δυνατόν να συζητηθή καν. Ήταν περιττή δε και η περαιτέρω συζήτησις εις άλλας λεπτομερείας, εφόσον οι Τούρκοι επιμένουν εις την αξίωσιν αυτήν. Γεννάται το ερώτημα κατά πόσον η Ελλάδα έπρεπε να δεχθή συνομιλίαν, έστω παρασκηνιακάς μετά της Τουρκίας.

Ο Αρχιεπίσκοπος φρονεί ότι τοιαύται ανεπίσημοι διπλωματικά επαφά, ανιχνευτικής φύσεως, δεν θα ήταν επιζήμια. Απαιτείται, όμως προσοχή διά να μη εμφανισθή τελικά το Κυπριακόν, ως μια καθαρά ελληνοτουρκική διαφορά. Δι' αυτό δεν πρέπει να συνεχισθούν οι συνομιλίαι, προτού οι Τούρκοι εγκαταλείψουν την αξίωσιν τους που είναι κατά πάντα απαράδεκτη διά παραχώρησιν βάσεως. Επρότεινον συνάντησιν Καραμανλή-Μεντερές, αλλά απερρίφθη η πρότασις των".

(Μεταγλώττιση)

"Μετά το πέρας της συζήτησης στα Ηνωμένα Έθνη, σε τυχαία συνάντηση, ο Ζορλού είπε στον Αβέρωφ, ότι "όταν λέγομεν διχοτόμηση, δεν εννοούμε κατ' ανάγκην εδαφική", επανέλαβε ότι η Τουρκία φοβάται κακομεταχείριση των Τούρκων στην Κύπρο από την

ελληνική πλειονότητα και ότι πρέπει να υπάρξουν "απίτες" εγγυήσεις για την προστασία της Τουρκικής μειονότητας. Αφησε να ενοηθεί ότι η τουρκική Κυβέρνηση θα δεχόταν ένα είδος ομοσπονδιακού ανεξάρτητου κράτους.

Τούτο όμως αποκρούστηκε, διότι ομοσπονδο κράτος δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς εδαφικό διαχωρισμό. Όταν μετά από λίγες ημέρες συναντήθηκαν στο Παρίσι, με την ευκαιρία της διάσκεψης του ΝΑΤΟ, ο Ζορλού διατύπωσε ορισμένους όρους για την εγκατάλειψη της ιδέας της διχοτόμησης. Κυριώτεροι τους όροι ήταν: Οι Τούρκοι να αντιπροσωπεύονται στη διακυβέρνηση της νήσου σε ποσοστό ανερχόμενο στο **30%**. Στο ζήτημα άμυνας να έχουν ίση ψήφο.

Ο ανιπρόεδρος να είναι Τούρκος. Ο αριθμός Ελλήνων και Τούρκων αστυνομικών να είναι ίσος. Από τους όρους αυτούς άλλοι ήταν απαράδεκτοι και άλλοι συζητήσιμοι. Παρέχουν όμως κοινό έδαφος για συζήτηση και πιθανή συμφωνία.

Κατά τη δεύτερη συνάντηση στο Παρίσι πριν από λίγες ημέρες, ο Ζορλού προέβαλε αξίωση για εγκατάσταση τουρκικής βάσης στην Κύπρο. Είπεν ότι όλες οι εγγυήσεις είναι στα χαρτιά" και μόνη πραγματική εγγύηση για την προστασία της τουρκικής μειονότητας είναι η παραχώρηση βάσης στην Τουρκία.

Η τέτοια βάση είναι απαραίτητο και για την ασφάλεια της χώρας του, η οποία φοβάται επικράτηση Κομμουνιστών στην Κύπρο, οι οποίοι δυνατόν να παραχωρήσουν βάσεις στην Ρωσία.

Η τέτοια αξίωση δεν ήταν δυνατό να συζητηθεί καν. Ήταν περιττή δε και η περαιτέρω συζήτηση σε άλλες λεπτομέρειες, εφόσον οι Τούρκοι επιμένουν στην αξίωση αυτή. Γεννάται το ερώτημα κατά πόσον η Ελλάδα έπρεπε να δεχθεί συνομιλίες, έστω παρασκηνιακές με την Τουρκία.

Ο Αρχιεπίσκοπος φρονεί ότι τέτοιες ανεπίσημες διπλωματικές επαφές, ανιχνευτικής φύσης, δεν θα ήταν επιζήμιες. Απαιτείται, όμως προσοχή για να μη εμφανισθεί τελικά το Κυπριακό, ως

μια καθαρά ελληνοτουρκική διαφορά. Γι' αυτό δεν πρέπει να συνεχισθούν οι συνομιλίες, προτού οι Τούρκοι εγκαταλείψουν την αξίωση τους που είναι κατά πάντα απαράδεκτη για παραχώρηση βάσης. Επρότειναν συνάντηση Καραμανλή-Μεντερές, αλλά η πρόταση τους απορρίφθηκε".